

CÁC CÔNG THỨC XÁC ĐỊNH ĐẶC TÍNH HÌNH - ĐỘNG HỌC ĂN KHỚP BÁNH RĂNG CÔN XOẮN

PHẠM VĂN LẬP, PHẠM VĂN BẮC

Trong nhiều phương pháp [2], [3], xác định những đặc tính hình - động học của các cặp bề mặt răng ăn khớp, phương pháp [1] tỏ ra thuận lợi, thì theo phương pháp này các đặc tính hình - động học ăn khớp có thể xác định theo công thức chứ không phải giải các hệ phương trình phức tạp mà độ hội tụ khi giải chúng phụ thuộc từng trường hợp cụ thể như các phương pháp trước đây.

Ứng dụng phương pháp nói trên cho trường hợp các truyền động bánh răng côn xoắn, trong bài này khảo sát quá trình động học ăn khớp của chúng và nhận được các công thức xác định đặc tính hình - động học.

Để làm việc đó chúng ta lần lượt khảo sát quá trình động học khi cắt các bánh răng 1 và 2, tức là hai quá trình ăn khớp giữa các mặt răng Σ_i ($i = 1, 2$) và mặt răng sinh Σ_k ($k = F, P$) tạo ra chúng. Sau đó tiến hành xây dựng mô hình ăn khớp giữa Σ_1 và Σ_2 , rồi từ đấy thiết lập các quan hệ hình - động học ăn khớp của chúng.

Khi khảo sát quá trình ăn khớp của mỗi cặp mặt răng (trong số 3 cặp mặt răng nói trên) chúng ta đều dùng chung một tam diện $T(\bar{n}, \bar{P}, \tilde{P})$ với $\bar{n}$ - vectơ pháp tuyến đơn vị, $\bar{P}$ và $\tilde{P}$ - các vectơ đơn vị theo hai phương vuông góc với nhau cùng nằm trong mặt phẳng tiếp xúc của các bề mặt tại điểm chung M . Định của tam diện T gắn liền với M . Khi M chuyển dịch theo đường tiếp xúc của cặp mặt răng, các thông số động học trong chuyển động tương đối của tam diện T trên mặt răng sẽ phản ánh các đặc tính hình học của mặt răng đó và khi biết quy luật chuyển động tương đối của hai mặt răng với nhau thì hoàn toàn có thể xác định các đặc tính hình học của mặt răng thứ hai mà không cần biết phương trình mặt răng này. Phương pháp đó cho phép thiết lập được các quan hệ hình - động học ăn khớp trong trường hợp phức tạp như bánh răng côn xoắn.

§ 1. CÁC THÔNG SỐ ĐỘNG HỌC ĂN KHỚP BÁNH RĂNG CÔN XOẮN TRONG ĂN KHỚP MÁY

Ăn khớp máy là quá trình ăn khớp trên máy giữa bánh răng được cắt với bánh răng sinh tương ứng - có các mặt răng là một phần mặt nón do lưỡi cắt của dao trong đầu dao vạch trong không gian khi đầu dao quay xung quanh trục của nó.

I.1. SƠ ĐỒ CẮT RĂNG Σ_i ($i = 1, 2$) VÀ CÁC HỆ TỌA ĐỘ DÙNG ĐỂ KHẢO SÁT

Khảo sát quá trình động học ăn khớp khi cắt các mặt răng Σ_i ($i = 1, 2$) chúng ta dùng các hệ tọa độ sau (xem hình 1 - a, b)

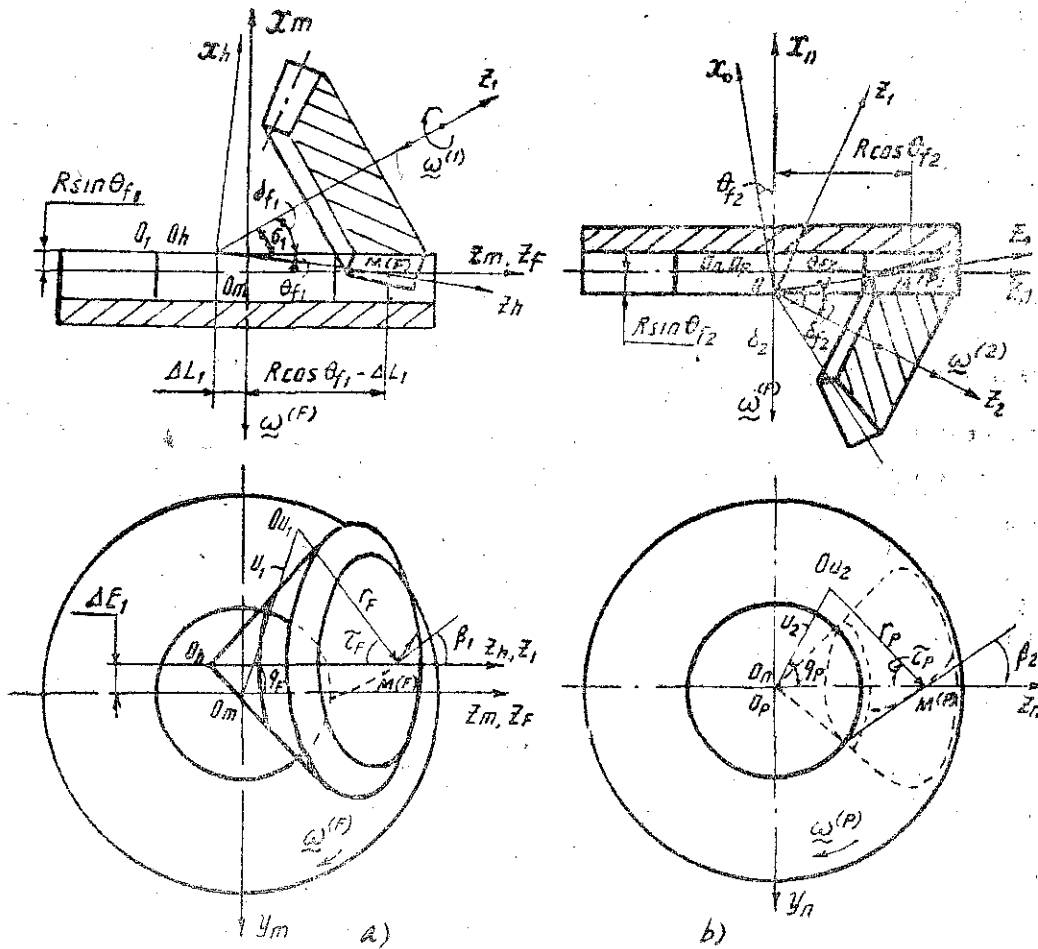
= Hệ tọa độ cố định gắn với máy S_L ($L = m, n$)

- Các hệ tọa độ động gắn với bánh răng sinh S_K ($K = F, P$) và gắn với đầu dao cắt răng S_{ui} ($i = 1, 2$)

- Các hệ tọa độ phụ S_h và S_o , trong đó trục z_h và z_o trùng với đường sinh mặt nón lẩn của bánh răng được cắt và đi qua tiếp điểm $M^{(K)}$ ($K = F, P$).

Ở đây và trong bài dùng các ký hiệu: $i = 1$ - bánh răng chủ động $i = 2$ - bánh răng bị động.

Ứng với $i = 1$ thì $L = m, K = F$; $i = 2$ thì $L = n, K = P$

Hình 1

1.2. THÔNG SỐ ĐỘNG HỌC ĂN KHỚP GIỮA BỀ MẶT RĂNG Σ_1 VÀ Σ_F

Các thông số động học ăn khớp giữa các bề mặt răng Σ_1 và Σ_F được xác định trong hệ tọa độ S_h (xem hình 1 - a)

$$\vec{V}_h^{(F_1)} = L_{hm} \vec{V}_m^{(F_1)} \quad (1-1)$$

Trong đó:

$\vec{V}_h^{(F_1)}$ - véc tơ vận tốc chuyển động tương đối giữa Σ_1 và Σ_F

L_{hm} - ma trận chuyển hệ S_m về S_h

$$L_{hm} = \begin{pmatrix} \cos\theta_{f1} & 0 & \sin\theta_{f1} \\ 0 & 1 & 0 \\ -\sin\theta_{f1} & 0 & \cos\theta_{f1} \end{pmatrix}$$

$\vec{V}_m^{(F_1)}$ - véc tơ vận tốc chuyển động tương đối giữa Σ_1 và Σ_F , xác định trong hệ S_m theo biểu thức:

$$\vec{V}_m^{(F_1)} = \vec{\omega}^{(F)} - \vec{\omega}^{(1)} \times \vec{r}_m^{(1)} - \vec{R}_m^{(1)} \times \vec{\omega}^{(1)} \quad (1.2)$$

Trong đó:

$$\vec{\omega}^{(F)} = -\dot{\omega}^{(F)} \vec{i}_m = -\frac{d\psi_F}{dt} \cdot \vec{i}_m; \quad \vec{\omega}^{(1)} = -\dot{\omega}^{(1)} (\sin\delta_{f1} \vec{i}_m + \cos\delta_{f1} \vec{k}_m);$$

ψ_F - góc quay của bánh răng sinh F.

$$\vec{R}_m^{(1)} = \vec{OmO_1} = R \sin\theta_{f1} \vec{i}_m - \Delta E_1 \vec{j}_m - \Delta L_1 \vec{k}_m$$

ΔE_1 - Lượng hiệu chỉnh hypôit.

ΔL_1 - Lượng hiệu chỉnh nằm ngang

$\vec{r}_m^{(1)}$ - véc tơ bán kính của điểm tiếp xúc $M^{(F)}$

$$\vec{r}_m^{(1)} = M_{mh} \cdot M_{hc} \cdot \vec{r}^{(M^{(p)})}; \quad \vec{r}^{(M^{(p)})} = \begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ R \\ 1 \end{pmatrix}$$

M_{hc} - ma trận chuyển hệ S_o về S_h , xác định bằng công thức [2]

M_{mh} - ma trận chuyển hệ S_h về S_m , xác định bằng công thức [2]

Thay các giá trị $\vec{\omega}^{(F)}$, $\vec{\omega}^{(1)}$, $\vec{r}_m^{(1)}$, $\vec{R}_m^{(1)}$ vào (1.2) và biến đổi ta có:

$$\left. \begin{aligned} V_{x,h}^{(F_1)} &= R i_{1F} \sin\delta_1 \cos\delta_{f1} \sin\varphi_{10} \frac{d\psi_F}{dt} \\ V_{y,m}^{(F_1)} &= [R[\cos\delta_1 \cos\delta_{f1} + \sin\delta_1 \cos\varphi_{10} (\sin\delta_{f1} - i_{1F})] - \Delta L_1] \frac{d\psi_F}{dt} \\ V_{z,m}^{(F_1)} &= [R \sin\delta_1 \sin\varphi_{10} (1 - i_{1F} \sin\delta_{f1}) + \Delta E_1] \frac{d\psi_F}{dt} \end{aligned} \right\} (1.3)$$

Thay các giá trị của $\vec{V}_m^{(F_1)}$ (tính bằng (1.3) vào (1.1) và biến đổi ta có:

$$\left. \begin{aligned} V_{x,h}^{(F_1)} &= V_{x,m}^{(F_1)} \cos\theta_{f1} + V_{z,m}^{(F_1)} \sin\theta_{f1} \\ V_{y,h}^{(F_1)} &= V_{y,m}^{(F_1)} \\ V_{z,h}^{(F_1)} &= -V_{x,m}^{(F_1)} \sin\theta_{f1} + V_{z,m}^{(F_1)} \cos\theta_{f1} \end{aligned} \right\} (1.4)$$

$$\bar{\omega}_h^{(F1)} = L_{hm} \bar{\omega}_m^{(F1)} \quad (1.5)$$

Trong đó :

$\bar{\omega}_h^{(F1)}$ — véc tơ vận tốc góc chuyển động tương đối giữa Σ_F và Σ_1 xác định trong hệ S_h .

$\bar{\omega}_m^{(F1)}$ — véc tơ vận tốc góc chuyển động tương đối giữa Σ_F và Σ_1 xác định trong hệ S_m

$$\begin{aligned} \bar{\omega}_m^{(F1)} &= \bar{\omega}_m^{(F)} - \bar{\omega}_m^{(1)} = \\ &= [(i_{1F} \sin \delta_{11} - 1) \bar{i}_m + i_{1F} \cos \delta_{11} \bar{i}_{km}] \frac{d\psi_F}{dt} \end{aligned} \quad (1.6)$$

thay $\bar{\omega}_m^{(F1)}$ tính bằng (1.6) vào (1.5) sau khi biến đổi ta có :

$$\begin{aligned} \omega_{xh}^{(F1)} &= (i_{1F} \sin \delta_{11} - \cos \theta_{11}) \frac{d\psi_F}{dt} \\ \omega_{yh}^{(F1)} &= 0 \\ \omega_{zh}^{(F1)} &= (i_{1F} \cos \delta_{11} + \sin \theta_{11}) \frac{d\psi_F}{dt} \end{aligned} \quad (1.7)$$

Trong đó $i_{1F} = \frac{\omega^{(1)}}{\omega^{(F)}}$ — tỉ số truyền của xích bao hình.

1.3. THÔNG SỐ ĐỘNG HỌC ĂN KHỚP GIỮA CÁC BỀ MẶT RĂNG Σ_P VÀ Σ_2

$\bar{V}^{(P2)}$, $\bar{\omega}^{(P2)}$ — véc tơ vận tốc và vận tốc góc trong chuyển động tương đối giữa các bề mặt răng Σ_P và Σ_2 được xác định trong hệ S_0 (xem hình 1-b)

Điểm tiếp xúc $M^{(P)}$ nằm trên trục z_0 — trục quay tức thời của bánh răng sinh P và bánh răng 2 do đó tại tiếp điểm $M^{(P)}$ ta có :

$$\bar{V}^{(P2)} = 0 \quad (1.8)$$

$$\bar{\omega}^{(P2)} = L_{0n} \bar{\omega}_n^{(P2)} \quad (1.9)$$

Trong đó :

L_{0n} — ma trận chuyển hệ từ S_n về S_0

$$L_{0n} = \begin{vmatrix} \cos \theta_{12} & 0 & -\sin \theta_{12} \\ 0 & 1 & 0 \\ \sin \theta_{12} & 0 & \cos \theta_{12} \end{vmatrix}$$

$\bar{\omega}_n^{(P2)}$ — véc tơ vận tốc góc trong chuyển động tương đối giữa Σ_P và Σ_2 xác định trong hệ S_n theo biểu thức sau :

$$\bar{\omega}_n^{(P2)} = \bar{\omega}_n^{(P)} - \bar{\omega}_n^{(2)}$$

Trong đó : $\bar{\omega}_n^{(P)} = -\omega^{(P)}, \bar{i}_n = -\frac{d\psi_P}{dt} \cdot \bar{i}_n$

$$\bar{\omega}_n^{(P2)} = -\omega^{(2)}(\sin\delta_{12}\bar{i}_n - \cos\delta_{12}\bar{k}_n)$$

$$\bar{\omega}^{(P2)} = \left[(i_{2P}\sin\delta_{12} - 1)\bar{i}_n - i_{2P}\cos\delta_{12}\bar{k}_n \right] \frac{d\psi_P}{dt} \quad (1.10)$$

Trong công thức (1.10), $i_{2P} = \frac{\omega^{(2)}}{\omega^{(P)}}$ - tỉ số truyền của xích bao hình, ψ_P - góc quay của bánh răng sinh P

thay giá trị $\bar{\omega}_n^{(P2)}$ tính bằng (1.10) vào (1.9) và biến đổi ta có :

$$\bar{\omega}^{(P2)} = -\frac{d\psi_P}{dt} \frac{\cos\delta_{12}}{\sin\delta_2} \frac{\bar{k}}{k} \quad (1.11)$$

§ 2. CÁC THÔNG SỐ HÌNH HỌC CỦA MẶT RĂNG Σ_i ($i = 1, 2$) THEO PHƯƠNG $\bar{P}$

Đặt tại tiếp điểm $M^{(K)}$ giữa mặt răng Σ_i ăn khớp với mặt răng sinh Σ_k đỉnh của tam diện $T(\bar{n}, \bar{p}, \bar{p})$. Trục $\bar{p}$ nghiêng với các trục z_k khi cắt Σ_1 ; z_0 khi cắt Σ_2 một góc β_i ($i = 1, 2$) và cùng nằm trong mặt phẳng tiếp tuyến với mặt nón lẩn của bánh răng được cắt, xem hình vẽ (h 2-b, c). Thông số hình học của mặt răng Σ_i theo phương $\bar{p}$ được xác định bằng công thức [1]

$$\left. \begin{aligned} \pm \sigma_{1P} &= \pm \sigma_{EP} + a_{EP}^2 / C_{EP} \\ \pm \sigma_{1\tilde{P}} &= \pm \sigma_{EP} + a_{EP}^2 / C_{EP} \\ \pm \tau_{1P} &= \pm \tau_{EP} + a_{EP} \cdot a_{EP} / C_{EP} \end{aligned} \right\} \quad (2.1)$$

$$\left. \begin{aligned} \mp \sigma_{2P} &= \mp \sigma_{EP} + a_{EP}^2 / C_{EP} \\ \mp \sigma_{2\tilde{P}} &= \mp \sigma_{EP} + a_{EP}^2 / C_{EP} \\ \mp \tau_{2P} &= \mp \tau_{EP} + a_{EP} \cdot a_{EP} / C_{EP} \end{aligned} \right\} \quad (2.2)$$

Trong các công thức (2.1) và (2.2)

$$\left. \begin{aligned} a_{EP} &= V_P \sigma_{EP} + V_{\tilde{P}} \tau_{EP} + \omega_{\tilde{P}} \\ a_{k\tilde{P}} &= V_{\tilde{P}} \sigma_{k\tilde{P}} + V_P \tau_{kP} - \omega_P \\ C_{kP} &= V_P a_{kP} + V_{\tilde{P}} a_{k\tilde{P}} + F_{\psi_k} \end{aligned} \right\} \quad (2.3)$$

Trong các công thức từ (2.1) - (2.3)

τ_{EP}, τ_{kP} - độ xoắn trục địa của mặt răng Σ_i và mặt răng sinh Σ_k theo phương $\bar{p}$

$\sigma_{iF}, \sigma_{i\bar{F}}, \sigma_{kF}, \sigma_{k\bar{F}}$ - độ cong pháp của mặt răng Σ_i và mặt răng Σ_k theo các phương $\bar{p}$ và $\bar{p}$

$V_p, V_{\bar{p}}, \omega_p, \omega_{\bar{p}}$ - hình chiếu trên các trục p và $\bar{p}$ của $\bar{V}^{(k)}$ và $\bar{\omega}^{(k)}$

F_{ψ_k} - đạo hàm riêng phương trình điều kiện ăn khớp theo góc quay ψ_k của khâu chủ động, được xác định theo công thức sau:

$$F_{\psi_k} = (\bar{\omega}_o^{(k)} \times \bar{n}^{(k)}) \bar{V}^{(k)} - (\bar{\omega}^{(k)} \times \bar{n}^{(k)}) \bar{V}_c^{(k)} \quad (2.4)$$

2.1. CÁC THÀNH PHẦN VẬN TỐC VÀ VẬN TỐC GÓC TƯƠNG ĐỐI

Các thành phần vận tốc và vận tốc góc tương đối $V_p, V_{\bar{p}}, \omega_p, \omega_{\bar{p}}$ được xác định trong hai trường hợp

a) Σ_F ăn khớp với Σ_1 .

Từ công thức (1.4) và hình vẽ (h.2. a, b) ta có:

$$\left. \begin{aligned} V_p &= \pm V_{zh} \cos \beta_1 \mp V_{yh} \sin \beta_1 \\ V_{\bar{p}} &= \pm V_{zh} \cos \alpha_F - V_{yh} \cos \beta_1 \sin \alpha_F - V_{zh} \sin \beta_1 \sin \alpha_F \end{aligned} \right\} \quad (2.5)$$

$$\left. \begin{aligned} \omega_p &= \pm \omega_{zh} \cos \beta_1 = \pm (i_1 F \cos \delta_1 + \sin \theta_{11}) \cos \beta_1 \\ \omega_{\bar{p}} &= \pm (i_1 F \sin \delta_1 - \cos \theta_{11}) \cos \alpha_F - (i_1 F \cos \delta_1 + \sin \theta_{11}) \sin \beta_1 \sin \alpha_F \end{aligned} \right\} \quad (2.6)$$

Trong đó: $\beta_1 = \frac{\pi}{2} - \alpha_F$

b) Σ_F ăn khớp với Σ_2

$$V_i \bar{V}^{(P2)} = 0 \text{ nên } V_p = V_{\bar{p}} = 0 \quad (2.7)$$

từ công thức (1.1) và các hình vẽ (h.2-a, c) ta có

$$\left. \begin{aligned} \omega_p &= \pm \omega_{zo}^{(P2)} = \pm \frac{\cos \delta_{12}}{\sin \delta_2} \cos \beta_2 \\ \omega_{\bar{p}} &= - \omega_{zo}^{(P2)} \sin \beta_2 \sin \alpha_F = \frac{\cos \delta_{12}}{\sin \delta_2} \sin \beta_2 \sin \alpha_F \end{aligned} \right\} \quad (2.8)$$

2.2. XÁC ĐỊNH F_{ψ_k} ($k = F, P$)

F_{ψ_k} ($k = F, p$) cũng được xác định trong hai trường hợp theo công thức (2.1).

a) Σ_F ăn khớp với Σ_1 .

F_{ψ_F} được xác định trong hệ tọa độ S_h theo công thức:

$$F_{\psi_F} = (\bar{\omega}_{eh}^{(F)} \times \bar{n}^{(F)}) \bar{V}_h^{(F)} - (\bar{\omega}_h^{(F)} \times \bar{n}^{(F)}) \bar{V}_{ch}^{(F)} \quad (2.9)$$

Trong đó :

$\overline{V}_h^{(F1)}, \overline{\omega}_h^{(F1)}$ - tính bằng (1.4) và (1.7)

$\overline{n}^{(F)}$ - véc tơ đơn vị pháp tuyến tại điểm tiếp xúc $M^{(F)}$ xác định trong hệ S_h

$\overline{V}_{eh}^{(F)}, \overline{\omega}_{eh}^{(F)}$ - véc tơ vận tốc và vận tốc góc trong chuyển động theo của tiếp điểm trên mặt răng Σ_F xác định trong hệ S_h theo công thức :

$$\overline{V}_{eh}^{(F)} = L_{hm} \overline{V}_{em}^{(F)} = L_{hm} (\overline{\omega}_m^{(F)} \times \overline{r}_m^{(F)})$$

$$V_{exh}^{(F)} = (R \sin \delta_1 \sin \varphi_{10} + \Delta E_1) \sin \theta_{f1} d\psi_F/dt$$

$$V_{ezh}^{(F)} = (R \sin \delta_1 \sin \varphi_{10} + \Delta E_1) \cos \theta_{f1} d\psi_F/dt$$

$$V_{eyh}^{(F)} = [R(\cos \delta_1 \cos \delta_{f1} + \sin \delta_1 \sin \delta_{f1} \cos \varphi_{10}) - \Delta L_1] d\psi_F/dt \quad (2.10)$$

$$\overline{\omega}_{eh}^{(F)} = L_{hm} \overline{\omega}_m^{(F)} = -(\cos \theta_{f1} \overline{ih} - \sin \theta_{f1} \overline{kh}) d\psi_F/dt \quad (2.11)$$

Thay các giá trị : $\overline{\omega}_{eh}^{(F)}, \overline{V}_{eh}^{(F)}, \overline{n}^{(F)}, \overline{V}_h^{(F1)}, \overline{\omega}_h^{(F1)}$ đã xác định vào (2.9) sau khi biến

đổi ta có :

$$\begin{aligned} F_{\psi_F} = & \left\{ \pm [V_{yh} \cos \tau_F - (V_{rh} \sin \theta_{f1} + V_{zh} \cos \theta_{f1}) \sin \tau_F] \cos \alpha_F \right. \\ & \pm V_{exh} (i_1 F \cos \delta_1 + \sin \theta_{f1}) \cos \alpha_F \sin \tau_F \\ & - V_{eyh} [\pm (i_1 F \sin \delta_{f1} + 1) \cos \alpha_F \cos \tau_F + i_1 F \sin \alpha_F \cos \delta_{f1}] \\ & \left. \pm V_{ezh} (i_1 F \sin \delta_1 - \cos \theta_{f1}) \cos \alpha_F \sin \tau_F \right\} d\psi_F/dt \quad (2.12) \end{aligned}$$

b) Σ_P ăn khớp với Σ_2 .

F_{ψ_P} được xác định trong hệ tọa độ S_p . Vì $\overline{V}^{(P2)} = 0$, nên từ công thức (2.4) ta có :

$$F_{\psi_P} = -(\overline{\omega}^{(P2)} \times \overline{n}^{(P)}) \overline{V}_e^{(P)} \quad (2.13)$$

Trong đó : $\overline{\omega}^{(P2)}$ được tính bằng (1.11)

$\overline{n}^{(P)}$ - véc tơ đơn vị pháp tuyến tại điểm tiếp xúc xác định trong hệ S_p

$\overline{V}_e^{(P)}$ - véc tơ vận tốc trong chuyển động theo của tiếp điểm trên mặt răng Σ_P , được xác định trong hệ S_p theo công thức

$$\overline{V}_e^{(P)} = \overline{\omega}^{(P)} \times \overline{r}^{(M^{(P)})} = R \cdot \cos \theta_{f2} (d\psi_P/dt) \overline{j} \quad (2.14)$$

Thay các giá trị $\overline{\omega}^{(P2)}, \overline{n}^{(P)}, \overline{V}_e^{(P)}$ đã xác định vào (2.13) sau khi biến đổi ta có :

$$F_{\psi_P} = R [\sin \alpha_P \cos \theta_{f2} \mp \cos \alpha_P \cos \tau_P \sin \theta_{f2}] \frac{\cos \delta_{f2}}{\sin \delta_2} \cos \theta_{f2} \left(\frac{d\psi_P}{dt} \right)^2 \quad (2.15)$$

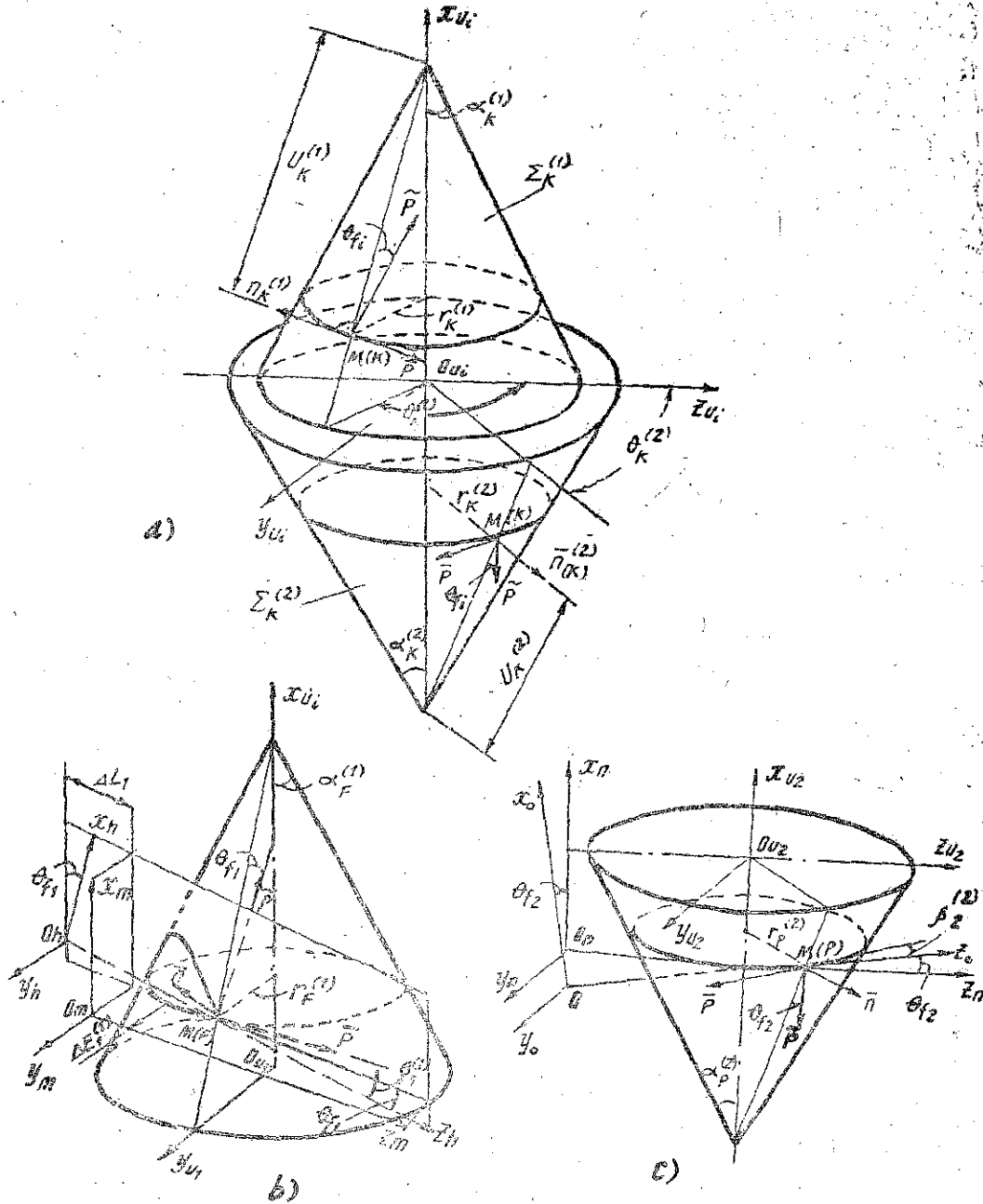
Véc tơ đơn vị pháp tuyến $\vec{n}^{(K)}$ được xác định theo công thức sau.

$$n_x^K = \sin\alpha_K \cos\theta_{11} \pm \cos\alpha_K \cos\tau_K \sin\theta_{11}$$

$$n_y^K = \cos\alpha_K \sin\tau_K$$

$$n_z^K = \mp \sin\alpha_K \sin\theta_{11} + \cos\alpha_K \cos\tau_K \cos\theta_{11} \quad (2.16)$$

$K = P$: dấu ở trên; $K = \bar{P}$: dấu ở dưới

Hình 2

2.3. THÔNG SỐ HÌNH HỌC CỦA MẶT RĂNG SINH Σ_k ($k = F, P$)

THEO CÁC PHƯƠNG $\bar{p}$ VÀ $\tilde{p}$

Mặt răng sinh Σ_k là một phần mặt nón do lưỡi cắt của dao trong đầu dao vạch trong không gian khi đầu dao quay xung quanh trục X_{zui} (xem hình h2-a, b, c). Tại tiếp điểm $M^{(K)}$ đường cong trên mặt răng Σ_k theo phương z_{ui} là đường tròn tâm O_u bán kính r_k do đó

$$\sigma_{zui} = 1/r_k; \quad \tau_{zui} = 0 \quad (2.17)$$

ở đây σ_{zui}, τ_{zui} - độ cong pháp và độ xoắn trục địa của mặt răng sinh Σ_k theo phương z_{ui} . Gọi phương G , trùng với đường sinh của mặt răng Σ_k và đi qua tiếp điểm $M^{(K)}$ vuông góc với phương z_{ui} . Độ cong pháp và độ xoắn trục địa theo phương G sẽ có giá trị:

$$\sigma_G = 0; \quad \tau_G = 0 \quad (2.18)$$

Phương $\bar{p}$ nghiêng với phương z_{ui} một góc θ_{fi} , ta có công thức xác định thông số hình học của mặt răng sinh Σ_k theo các phương $\bar{p}$ và $\tilde{p}$ sau:

$$\begin{aligned} \sigma_{kp} &= \sigma_{zui} \cos^2 \theta_{fi} + \sigma_G \sin^2 \theta_{fi} + \tau_{zui} \sin 2\theta_{fi} \\ \sigma_{\tilde{kp}} &= \sigma_{zui} \sin^2 \theta_{fi} + \sigma_G \cos^2 \theta_{fi} - \tau_{zui} \sin 2\theta_{fi} \\ \tau_{kp} &= \tau_{zui} \cos 2\theta_{fi} + (\sigma_G - \sigma_{zui}) \sin \theta_{fi} \cos \theta_{fi} \end{aligned} \quad (2.19)$$

Thay các giá trị $\sigma_{zui}, \sigma_G, \tau_{zui}$ đã xác định vào (2.19) sau khi biến đổi ta có:

$$\sigma_{kp} = \frac{1}{r_k} \cos^2 \theta_{fi}; \quad \sigma_{\tilde{kp}} = \frac{1}{r_k} \sin^2 \theta_{fi}; \quad \tau_{kp} = \frac{1}{r_k} \sin \theta_{fi} \cos \theta_{fi}. \quad (2.20)$$

Các thông số hình - động học ăn khớp khi tạo hình giữa mặt răng sinh Σ_k với mặt răng Σ_i theo các phương $\bar{p}$ và $\tilde{p}$ đã được xác định. Thay các giá trị này vào (2.4), (2.3), (2.2) và (2.1), sẽ xác định được các thông số hình học mặt răng Σ_i theo các phương đó. Đồng thời cũng xác định được thông số hình học, mặt cong tương đương của hai mặt răng Σ_1 và Σ_2 tiếp xúc với nhau.

$$K_p = \sigma_{1p} - \sigma_{2p}; \quad K_{\tilde{p}} = \sigma_{1\tilde{p}} - \sigma_{2\tilde{p}}; \quad T_p = \tau_{1p} - \tau_{2p}. \quad (2.21)$$

Độ cong toàn phần của mặt cong tương đương tại tiếp điểm M được xác định theo công thức:

$$K_o = K_p K_{\tilde{p}} - T_p^2 \quad (2.22)$$

khi sử dụng các công thức trên đây cần lưu ý:

- Các công thức nêu trong bài dùng để xác định đặc tính hình - động học ăn khớp bánh răng côn xoắn khi tạo hình cũng như khi làm việc; cho mặt lồi cũng như mặt lõm của răng Σ_i ($i = 1, 2$)

- Trong các công thức có hai dấu thì:

dấu ở trên khi tính cho mặt lõm của răng Σ_1 và mặt lồi của răng Σ_2 dấu ở dưới khi tính cho mặt lồi của răng Σ_1 và mặt lõm của răng Σ_2

- Khi tính cho mặt lõm của răng Σ_1 và mặt lồi của răng Σ_2 , góc α_k ($k = F, P$) = α_n - góc profin của lưỡi dao. Khi tính cho mặt lồi của răng Σ_1 và mặt lõm của răng Σ_2 , góc $\alpha_k = 180^\circ - \alpha_n$

- Để đơn giản cho việc tính toán mà không làm thay đổi quan hệ ăn khớp chung, chúng ta đặt: $d\psi_F/dt = d\psi_P/dt = 1 \text{ rad/s}$ R - chiều dài đường sinh mặt nón lần tính từ đỉnh O_i đến điểm giữa răng δ_i , - góc mặt nón lần của bánh răng 1 và 2

θ_{11}, θ_{12} - góc chân răng của Σ_1 và Σ_2

i, j, k - véc tơ đơn vị trên các trục tọa độ x, y, z

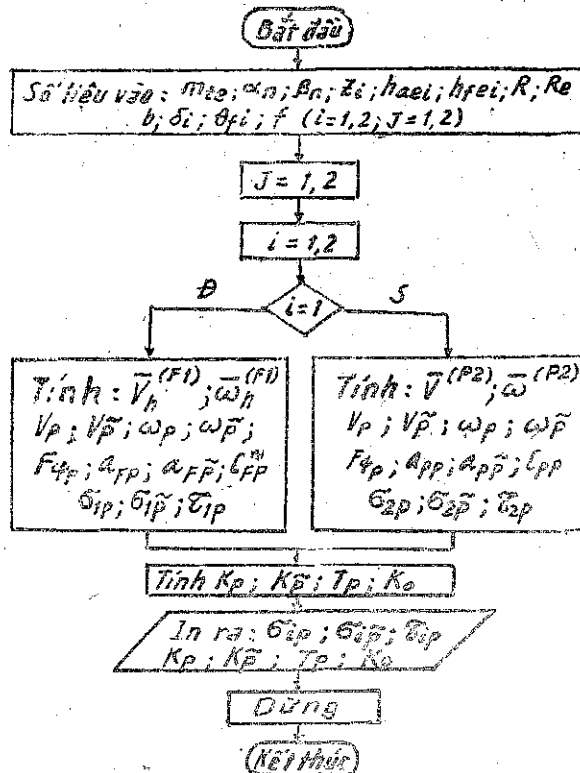
δ_{11}, δ_{12} - góc mặt nón chân răng của bánh răng 1 và 2

τ_k - góc phụ với góc xoắn tại điểm tiếp xúc (xem hình vẽ h1-a, b)

φ_{10} - góc quay bánh răng sinh F và bánh răng 1 xung quanh trục bánh răng 1 để điểm tiếp xúc $M^{(F)}$ giữa mặt răng Σ_P với Σ_1 trùng với $M^{(P)}$ - điểm tiếp xúc giữa mặt răng Σ_P với Σ_2 được xác định theo công thức [3]

Ví dụ tính toán:

Dưới đây là kết quả tính bằng số trên MTĐT đối với bánh răng côn xoắn cầu sau xe ô tô CA10 với các số liệu sau

Hình 3

$m_{te} = 9; \alpha_n = 20^\circ; \beta_n = 35^\circ; R = 102,41; R_o = 122,91; b = 41; h_{e1} = 6,46; h_{e2} = 12,22;$
 $h_{a1} = 10,53; h_{a2} = 4,77; Z_1 = 11; Z_2 = 25; \Delta E_1^{(1)} = 4,64; \Delta E_1^{(2)} = -5,91; \Delta r = 3,25;$
 $\delta_1 = 23^\circ 45'; \delta_2 = 66^\circ 15'; \theta_{11} = 3^\circ 01'; \theta_{12} = 5^\circ 41'$ trình tự tính được mô tả theo sơ đồ khối (hình 3), việc tính toán được tiến hành cho cả hai mặt răng $\Sigma_i^{(j)}$ ($i = 1,2; j = 1,2$)
 $j = 1$ - mặt lôm của răng Σ_1 , mặt lồi của răng Σ_2
 $j = 2$ - mặt lồi của răng Σ_1 , mặt lôm của răng Σ_2
 kết quả được cho trong bảng dưới đây

$\sigma_{2p}^{(1)} = 0,0084974$ $\sigma_{2p}^{(2)} = 0,0089759$	$\sigma_{2p}^{(1)} = -0,0111797$ $\sigma_{2p}^{(2)} = 0,0159051$	$\tau_{2p}^{(1)} = -0,0036906$ $\tau_{2p}^{(2)} = -0,0039537$
$\sigma_{1p}^{(1)} = 0,0082669$ $\sigma_{1p}^{(2)} = -0,099653$ $\tau_{1p}^{(1)} = -0,0042896$	$K_p^{(1)} = 0,0002305$ $K_p^{(2)} = 0,0087856$ $T_p^{(1)} = 0,0005483$	$K_o^{(1)} = 0,000001725$
$\sigma_{1p}^{(2)} = 0,0095247$ $\sigma_{1p}^{(2)} = 0,0189323$ $\tau_{1p}^{(2)} = -0,0047269$	$K_p^{(2)} = 0,0005487$ $K_p^{(2)} = 0,0050273$ $T_p^{(2)} = -0,0007732$	$K_o^{(2)} = 0,000002161$

3. KẾT LUẬN

Trong bài này khảo sát quá trình động học ăn khớp bánh răng côn xoắn theo phương pháp tổng quát [1]. Đã nhận được các công thức xác định đặc tính hình - động học ăn khớp của chúng. Đồng thời đưa ra trình tự tính toán và kết quả tính bằng số trên MTĐT cho một bộ truyền bánh răng côn xoắn cụ thể.

Địa chỉ:
Trường đại học Bách khoa HN

Nhận ngày 3/8/1987

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. NGUYEN THIEN PHUC. Về một phương pháp xác định đặc tính hình động học ăn khớp. Tạp chí Cơ học, số 2, 1985.
2. ЛИТВИН Ф. Л. Теория зубчатых зацеплений. Наука, М., 1986.
3. АНЧЕВ А., МИНКОВ К., ПЕТРОВ Л., КУМЧЕВ О. Синтез и анализ на конични предавки със спирални зъби издателство на българската академия на науките София 1980.
4. КАЛАШНИКОВ С. Н. Зуборезные резцовые головки. Изд. Машиностроение, Москва, 1972.

РЕЗЮМЕ ФОРМУЛЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ГЕОМЕТРО — КИНЕМАТИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК ЗАЦЕПЛЕНИЙ КОНИЧЕСКИХ КОЛЕС С КРУГОВЫМИ ЗУБЬЯМИ

В данной статье рассмотрен кинематический процесс зацеплений конических колес с круговыми зубьями по общему методу [1]. В результате получены формулы определения геометро кинематических характеристик конических колес с круговыми зубьями. Одновременно показан алгоритм и результат численного расчёта на ЭВМ для одной конкретной конической передачи с круговыми зубьями.